

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד ר' **משה שניצר** ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה" ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי" 03-5775333

חתימת סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד מרת **רודה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1201

מסכת יבמות פ"ג-פ"ט ♦ אבות א', י' - א', ט"ז

בס"ד, כ"ח אייר תשפ"ב

השבוע בגליון

- מעשר ראשון - למי?
- תקנת עגונות
- מדוע עד אחד נאמן להתיר עגונה?
- הפקעת הקידושין

כיצד יש ללמוד רמב"ם

- הפרשת תרומה בימינו
- המקור לכך שגם מעשר מדרבנן
- חולה מסוכן, יאכל נבלה או טבל?
- בימינו עדיף לאכול טבל מנבלה!

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם

להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

כוחו של דף גמרא

בפיו של הרב הרב ליפא פלמן שליט"א, מרבני בית מדרשנו, סיפור מפעים ומרגש, הנושא בחובו מסר בולט, פשוט וקולע - כוחו של דף הגמרא.

ערב אחד, בעודי מתיישב על מקומי למסירת שיעור הדף היומי באחד מבתי הכנסת בבני ברק, נכנס משה, מן המשתתפים הקבועים בשיעור, כשבקבותיו צעדה רעמת תלתלים ובחור מגודל מתחתיה.

הוא היה שיפוצניק, ראו את זה עליו.

- **כבוד** הרב, הבחור הזה הוא השיפוצניק שלי, והוא רוצה לדעת מה זו גמרא. האם הוא יכול להשתתף בשיעור?

- **ודאי**, ודאי, מה זאת אומרת. איזו שאלה.

בזמן הקצר שנותר עד לתחילת השיעור, סח לי משה: "בימים האחרונים הבחור הזה עוסק בבית בעבודות שיפוצים. היום בעת שבקשתי ממנו לסיים את יום העבודה - אתה יודע, כבוד הרב, לא כל אחד משאירים לבד בבית... הוא התמרמר. עוד חצי שעה, הוא ביקש. תן לי רק לסיים את ההרכבה של השיכרים, הבטחתי לו שאעשה זאת במקומו ובלבד שיניחני לנפשי ויתן לי ללכת.

תוך כדי שיחתנו גברה סקרנותו והוא תמה, "לאן אתה כל כך ממהר?", "לכינוס כל שהוא", עניתי לו. "כינוס? מה אתה מנכ"ל?", לא נותרה לי ברירה והסברתי לו שאני לומד גמרא במסגרת "הדף היומי", והזמנתי עלי שאלות צפויים.

"מה זה הדף היומי?"

"גמרא? זה לא קשור לקבלה?"

דף פא/א תרומה בזה"ז דרבנן **הפרשת תרומה בימינו**

במשך דורות רבים, הלכות תרומות ומעשרות היו מעין "הלכתא למשיחא". ברוך ה', זכינו, ויובשי ארץ הקודש, לקיים מצווה חשובה זו.

השבוע לומדי הדף היומי עוסקים רבות בשאלה, אם הפרשת תרומות ומעשרות בזמנינו היא מצווה מן התורה או מדרבנן. אף על פי שנפסק להלכה כי קדושת הארץ נותרה על כנה [קדושה שניה], מאידך נפסק להלכה, כי מעת חורבן בית המקדש הראשון בטלה מצוות הפרשת תרומות ומעשרות מן התורה, כפי שפוסק השולחן ערוך (יו"ד סימן של"א סעיף ב'): "בזמן הזה, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא, אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה אלא מדבריהם, מפני שנאמר 'כי תבואו', משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן, כמו שהיתה בימי עזרא".

מקור דבריו של השולחן ערוך בדברי הרמב"ם (הלכות תרומות פ"א הל' כ"ו) הכותב: "התרומה בזמן הזה... אינה מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם... וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם" (ועיי"ש בהשגות הראב"ד, החולק וסובר כי גם בזמן הזה חיוב תרומות ומעשרות הוא מן התורה).

נשים נא לב, כי לגבי תרומה כותב הרמב"ם בנחרצות, כי "אין לך תרומה של תורה אלא... בזמן שכל ישראל שם". ואילו לגבי מעשרות הוא כותב, "וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות".

המקור לכך שגם מעשר מדרבנן: טעם הדבר, לפי שאך לגבי תרומה מצאנו מקור מפורש בתורה שהיא מותנית בכך שכל ישראל על אדמתם [פי' **תבואו** אַל אֶרֶץ מוֹשְׁבֵי תַיְכֶם... **תְּרוּמַת גֶּרֶן**] - במדבר טו/ב, כ בפסוקים אלה העוסקים במצוות הפרשת חלה, מזכיר הפסוק גם תרומה, ומכאן שדין "תבואו" - כל ישראל בארצם, כולל את הפרשת תרומה ואת חלה]. בדעתו הרחבה למד הרמב"ם, כי תרומות ומעשרות הוקשו זה לזה, והיכן שאין חיוב תרומה מן התורה, גם אין חיוב מעשרות. את הכרעתו מכח הסברה הוא מבהיר באמרו "יראה לי".

לימים הגה רבינו הגאון רבי יחזקאל לנדא, בעל נודע ביהודה, בהלכה אחרת ברמב"ם, והשתומם עד כדי פליאה, עד שמצא לה יישוב בחילוק הנזכר בין תרומה למעשרות.

חולה מסוכן, יאכל נבלה או טבל? הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פרק י"ד הלכות י"ז) פוסק, כי על חולה מסוכן הנדרש על ידי הרופאים לאכול מאכלות אסורות, להעדיף אכילת בשר נבלה על פני אכילת טבל, פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות, לפי שעל אכילת טבל מתחייבים מיתה בידי שמים, וכלל נקוט בידינו, כי אם נקלע אדם למצב בו הוא נאלץ לעבור על אחד משני איסורים - "הקל קל תחילה", יעדיף את הקל ביניהם.

בימינו עדיף לאכול טבל מנבלה!: נוראות נפלאותי, מתפלל הנודע ביהודה. הלכה זו הולמת את הימים בהם הפרשת תרומות ומעשרות היתה חובה מן התורה, ואת הימים לעתיד לבוא, עת יבוא משיח צדקו וכל העם יתכנס על אדמתו ותתכונן המצווה על כנה. אך בימינו אלה, בהם

צעילוי נשמת

הר"ר **ישראל מיכל הגר** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל

נלב"ע ב' בסיון תשע"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **חנה פייגא גרוס** ע"ה בת הר"ר יקותיאל יהודה נוימן זצ"ל נלב"ע כ"ט באייר תשנ"ח

מרת **יוטא ביילא לוינגר** ע"ה בת הר"ר צבי פרידמן זצ"ל נלב"ע כ"ט באייר תש"ן **תנצב"ה**

הונצחו ע"י ר' שלום גרוס ה"ו ורעייתו מרת פנינה פראל תח"י לבית לוינגר - פתח תקוה

צעילוי נשמת

הר"ר **רפאל חוזינב** ז"ל ב"ר אשר ז"ל

ומרת **מלכה** ע"ה נלב"ע כ"ז באייר תשס"ד

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

חובת הפרשת תרומות ומעשרות הינה מדרבנן בלבד, ודאי עדיף לאכול טבל על פני נבלה! מדוע, איפוא, לא פירש הרמב"ם את דבריו והותירם סתומים וחתומים, כביכול נכונים הם גם לימינו?
בכוונה תחילה סתם הרמב"ם את ההלכה: הנודע ביהודה מבאר, כי מאחר שרק לגבי תרומה קיים מקור בתורה שאינה נוהגת כשאין כל ישראל על אדמתם, ואילו לגבי מעשרות אין מקור שבטלה מצוותם, לא אבה הרמב"ם לפסוק הלכה לאור סברתו ולפיכך הותיר הלכה זו סתומה ולא לקבוע מפורשות כי עדיף לאכול טבל על פני נבלה [ועיי"ש שאם מעשרות בזמן הזה הוא דאורייתא, אף שתרומה גדולה היא מדרבנן, בכל זאת טבל יהיה בו חיוב מיתה בידי שמים מפני התרומת מעשר].

כיצד יש ללמוד רמב"ם: לגבי עצם פליאתו של הנודע ביהודה, כיצד לא חשש הרמב"ם להותיר הלכה סתומה שעלולים לטעות בה, ראוי לציין את שכתב ה"חזון איש" זצ"ל (שביעית, סימן י"ג ס"ק י"ד), כי ודאי התכוון הרמב"ם בדבריו אך לתקופה בה תרומות ומעשרות נוהגות מן התורה, ואין לתמוה כיצד לא חשש שיבואו לטעות בדבריו, לפי "שעשה רבינו [הרמב"ם] ספרו לפני חכמים ולא לפני הדיוטות, וכמו שכתב הרא"ש, שאין ספר יד החזקה מובן אלא לאחר הבקאות הראוייה בסוגיות של מוצא הדין" (עיי"ש בסימוכין, ובהערות לנודע ביהודה).

דף פו/א-ב ומעשר ראשון ללוי מעשר ראשון - למי?

לאחר שעסקנו בכך שלדעת הרמב"ם, מני חורבן בית ראשון אין נוהגת מצוות תרומות ומעשרות מן התורה עד כי יבוא שילה, נתמקד בקנס שהשית עזרא על הלויים בעת עלייתו מבבל, ובנידון שהתעורר על אודותיו.

בגמרתנו מבואר, כי עזרא הסופר, אשר קיבל רשות ממלך בבל לעלות ארצה בתום שבעים שנות גלות, לאחר חורבן בית המקדש הראשון, נתקל בדרכו ארצה בסירובם של לויים הראויים לשרור בבית המקדש לעלות עמו, והוא קנס אותם בשלילת זכות מעשר ראשון, הלא הוא המעשר שציוותה תורה להפריש מן התבואה ולתיתו לבני שבט לוי.

למי נותנים מעשר ראשון: כדי להגדיר את הקנס, עלינו לדעת מה היתה זכותם עד הטלתו. ובכן, מחלוקת תנאים בדבר. רבי אלעזר בן עזריה סובר, כי מעשר ראשון שייך לכל שבט הלויים, הוי אומר, מצוות מעשר ראשון מתקיימת הן בנתינתו לכהנים והן בנתינתו ללויים. ואילו רבי עקיבא חולק וסובר, כי מצוות מעשר ראשון מתקיימת בנתינתו ללויים בלבד ולא לכהנים.

מה היה הקנס: במה, איפוא, קנסם עזרא? בעלי התוספות (ד"ה מר סבר) מסבירים, כי לדעת רבי אלעזר בן עזריה, הסובר שמעשר ראשון מיועד הן לכהנים והן ללויים, קנסם עזרא בכך שמכאן ואילך לא יטלו מעשר ראשון, כי אם הכהנים. ואילו לפי דעת רבי עקיבא, שמעשר ראשון מיועד ללויים בלבד, יש לפרש כי קנסם עזרא בכך שצירף את הכהנים אל הזכאים לקבלת מעשר ראשון ובכך הקטין את חלקם של הלויים, כי מכאן ואילך, אם ירצה בעל השדה יתן את המעשר ראשון לכהן.

הרמב"ם - העתקת המעשר מן הלויים אל הכהנים: והנה, הרמב"ם (הלכות מעשרות פרק א' הלכה ד') פוסק הלכה כרבי עקיבא, שמצוות מעשר ראשון היא להפריש מעשר עבור הלויים, ומאידך הוא מפרש את הקנס שהטיל עזרא, שלא ינתן המעשר ללויים כי אם לכהנים!

הביטל עזרא הסופר מצווה מן התורה? מאליה זועקת השאלה, הניחא לפי רבי אלעזר בן עזריה, שמתחילה מעשר ראשון מיועד גם לכהנים, עזרא קנס, איפוא, את הלויים ומנע מהם את חלקם, אך המצווה נותרה על תלה, לפי שהיא מתקיימת בנתינת המעשר לכהנים. ברם, לפי רבי עקיבא, הכי ביטל עזרא מצוות עשה מן התורה? הן הוא קנס שלא לתת מעשר ראשון ללויים כמצוות התורה! ואף אם ראה עזרא לנכון לעשות כן, הרי בכך הוא קנס גם את הישראלים, בעלי הפירות, החפצים לקיים את מצוותם, להפריש מעשר ולקיים את מצוות נתינתו ללוי, ומדוע אסר עליהם לעשות זאת ומנע מהם לקיים מצווה מן התורה?

לדעת בעל מנחת חינוך (מצווה שצ"ה אות ט"ו) הפתרון טמון בקריאה מדוקדקת של דברי הרמב"ם: "ועזרא קנס את הלויים בזמנו שלא יתנו להן מעשר ראשון אלא ינתן לכהנים לפי שלא עלו עמו לירושלים". רבים התחבטו מה כוונת הרמב"ם "בזמנו", הכוונתו לדורו בלבד, או לתקופה מסויימת? **עזרא שינה את מצוות מעשר מדרבנן בלבד:** המנחת חינוך נוקט כי הדברים פשוטים בעליל. הן הורה הרמב"ם, כי מימי חורבן בית ראשון אין מצוות תרומות ומעשרות מן התורה, כי אם מדרבנן. משכך, עזרא, שאף הוא "דרבנן", קנס את הלויים ושינה את מצוות חכמים, כי מעשר ראשון לא ינתן ללויים כי אם לכהנים...

"בזמנו", כתב הרמב"ם - כל עוד מצוות תרומות ומעשרות היא כ"בזמנו", מדרבנן. אך משיבוא משיח צדקנו, במהרה בימינו, וכל העם ישוב לאדמתו, יבטל הקנס ותשוב מצוות התורה [ועיי' עוד חזון איש דמאי ב' אות ג', ובדרך אמונה על הרמב"ם שם].

"כמה חומר צריך ללמוד כדי לקבל תואר?"
אתה יודע מה, אמרתי לו, במקום לשאול כל כך הרבה, בא תראה כמה מדובר. הוא הסכים, והנה הוא פה, כבוד הרב, להיווכח מה זו גמרא.
השעה שבע. משתתפי השיעור ישבו סביב השולחן הארוך, והשיעור החל. באותה תקופה למדנו את הפירק הראשון במסכת שבת, ועסקנו בסוגיות על ענייני טומאה וטהרה.
השיפוצניק לא היה ביישן, "כבוד הרב, מה זו טומאה?"

היתה זו השאלה הראשונה בסדרת השאלות ששצפו מפיו. הוא התעניין, התערב, גם ניסה לעזור פעם... ונהנה מאד. באותו יום התקדמנו שתי שורות בלבד בגמרא. כעשרים וחמש דקות מן השיעור בן מחצית השעה הוקדשו למתן תשובות על קושיות מיוחדות.
ציבור המשתתפים קיבל זאת בהבנה. השתוקקותו הכנה והתעניינותו האמיתית גרמו לנו להרגיש מחוייבים לסייע לאחינו, בן אומתנו, לצעוד את הפסיעה הרוחנית הראשונה בחייו, לתמוך בידו, לכוון את רגליו, לתפוס אותו טרם נפילה ולהראות לו את הכיוון. מעט ולאט, כפי שאומר הפתגם "גם רומא לא נבנתה ביום אחד".

סיימתי את השיעור, נפרדתי ממנו לשלום, וידעתי, כמו שאר משתתפי השיעור, כי גם מחר נשהה בחברתו.

מני אז, במשך מספר שבועות, צעד הבחור מידי יום ביומו משכונת מגוריו, באחת מפנינותיה ה"רוחשות" של בני ברק, לעבר בית הכנסת, כדי להשתתף בשיעור "הדף היומי". הוא נהנה, השתתף, למד גם מתי לא להתערב, התאמץ, רכש מושגים כלליים, ו... הבין, כי דף הגמרא חולל בנפשו מהפכה.
ערב אחד, היה זה עם סיום אחד השיעורים, הוא פנה אלי ואמר: כבוד הרב, אשמח להסיע את הרב ברכבי. יש לי שאלה קטנה.
לחידתי התברר, שבמשך שנים התמחה מיוחדתני בשיווק מכשירי רדיו מיד שנייה למכוניות, לא תמיד בהסכמת היד הראשונה... הוא רצה לדעת כיצד עליו לנהוג במכשירים שנותרו ברשותו, מאחר שאינו זוכר מהיכן נטלם.

שאלה קטנה.
יודתי מרכבו בזהירות, תוך שאני בודק פעם ופעמיים אם ארנקי נותר על היכנו.
לבקשתו, קישרתי אותו עם רבנים שהעניקו לו הכוונה והורוהו את הדרך אשר יעשה. זו היתה הפעם האחרונה שראיתי במסגרת השיעור. הוא נרשם למסגרת מתאימה, המיועדת לספק

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

ברכת גדולי ישראל

"... ובדאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
 מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל
 מרן ראש הישיבה הגר"ח אדלשטיין שליט"א

להתנסות חיינם התקשר עכשיו: 3764*

דף פז/ב האשה שהלך בעלה

תקנת עגונות

אחד הנושאים המרכזיים במסכתנו הוא נושא העגונות.

אשת איש אינה רשאית להנשא לאחר, עד שהוברר מעל לכל ספק כי כבר אינה אשת איש, אם באמצעות גירושין, אם באמצעות מיתה. כל עוד לא הוברר הדבר, הרי היא מעוגנת, מעוכבת, מלהנשא.

רבי הקדוש לא קבע מסכת מיוחדת לנושא עגונות. הדינים הרבים, כולל תקנות חכמים, קולות וחומרות, מרוכזים בפרק האשה רבה ובשני הפרקים האחרונים של המסכת. גם בתשובות הגאונים ובספרי הראשונים לא נתייחד מקום משלו להלכות עגונות, לבד מרבי יצחק [חי לפני כשמונה מאות שנים], תלמידו של הראב"ה, שקבע מקום ל"הלכות עגונות" בספרו אור זרוע (או"ח סימן תרפ"ח - תרצ"ז).

בתקופה מאוחרת יותר החלו היהודים לעסוק ברוכלות ובמסחר, התניידו ממקום למקום וצרת העגונות פשתה והתרחבה, ובמשך השנים התרבו ונצברו תשובות הפוסקים הלכה למעשה בנושאי עגונות, ויצאו לאור ספרים המיוחדים לעניין. הראשון שבהם הוא קונטרס עיגונא דאיתתא למהרח"ש [רבי חיים סבתן], שנדפס בשנת ת"א, והוא מהספרים החשובים שהודפסו על עניין זה. גם בספרי השו"ת ייחדו מדור מיוחד לתשובות העוסקות בעגונות [ראה שו"ת נודע ביהודה, ועוד].

כבר לפני מאתיים שנים כתב המהרי"ע"ץ (שו"ת שאילת יעב"ץ, חלק א' סימן ל"ב), כי מספר התשובות ההלכתיות בנושא עגונות עומד על רבבות, ואכן, מאה שנה לפני כן, כבר חש בעל חלקת מחוקק [מפרש שולחן ערוך חלק אבן העזר] בצורך ללקט את תמצית התשובות שהופיעו עד זמנו בקונטרס גדול ורחב, קונטרס עגונות. שנים אחר כך המשיך במלאכה בעל פתחי תשובה בביאורו לשולחן ערוך חלק אבן העזר, ולאחרונה נעשתה מלאכה מקיפה, כוללת ועדכנית במסגרת מכון אוצר הפוסקים.

על החשיבות הרבה שבהתרת עגונות, ניתן ללמוד מדברי הפוסקים שעסקו בנושא. במצוות עגלה ערופה מצווה התורה שחמשה זקנים מבית הדין הגדול שבירושלים ימדדו לאיזה עיר קרוב החלל, אפילו נמצא החלל קרוב בעליל לאחת הערים. רבי יוסף בכור שור (מובא בבעלי התוספות עה"ת, שלהי פרשת שופטים) כותב בטעם הדבר, כי חפץ הקב"ה שעל ידי כך יתפרסם הדבר ויבואו רבים לראות את החלל והם ישמשו כעדים להתיר את אשתו.

בשו"ת הב"ח (החדשות סימן ס"ד) מובאים דבריו של רבי מנחם מנדל שטנגי מפיניצ'וב הכותב לרבי יואל סירקיש, בעל הב"ח: "וכל מי שמתיר עגונה אחת בזמן הזה, כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים העליונה". אף החיד"א מביא מהמקובל מהר"א חיון, כי כאשר חתם על פסק היתר עגונה, כתב כי הוא נזקק לדבר מפני שהוא תיקון לשכינה במובן מסויים (פני דוד, ואתחנן).

משום המצווה הגדולה להזדקק להיתר עגונה אנו מוצאים כי גדולי הפוסקים עסקו בכך גם בזמנים לא זמנים: בשו"ת צמח צדק (סימן נ"ט) מובאת גביית עדות בחול המועד פסח. בעל נודע ביהודה (תניינא אה"ע"ז סימן ס"ד) סיים כתיבת תשובה בנושא זה בערב שבת קודש 'עם חשיכה'. רבי אליעזר יצחק מואלוז'ין כתב תשובה להתיר עגונה במוצאי תשעה באב (חוט המשולש חלק ב' סימן ד). ואילו המהרש"ם (שו"ת, חלק א' סימן פ"ד) כתב תשובה בתשעה באב עצמו! הוא מזכיר בקשר לכך את הדברים האמורים, כי היתר עגונה ובניין ירושלים שייכים זה לזה.

פוסקים רבים התייחסו להיתר עגונה כסגולה להבנות בילדים או להיות המצוה מליצת יושר בימי הדין (ראה ברכת יוסף אה"ע"ז ח"ב דף ב' ואילך).

וכך מסכם את הדברים רבי חיים פאלאג'י: "נראה מדברי כל הראשונים והאחרונים כי איכא חיוב ומצוה להשתדל ולמצוא להם זכות עד מקום שידו מגעת, משום עגמת נפש שלא ישאר עגונות" (שו"ת חיים ושלום, אה"ע"ז ח"ב דף ב' ואילך).

אגב, מעניין לציין, כי בעיתוני העבר, המגיד, הצפירה, המליץ וכדומה, היו מתפרסמות מודעות בענייני עגונות עם תצלומי האבודים, ללא תשלום. עד כדי כך הגיעו הדברים, שרבי שלום משה חי גאג'ין (בספרו שו"ת ישמח לב או"ח סימן י"ח) התיר לקרוא עיתונים בשבת, מפני שיש בהם עניין של היתר עגונות, כאשר הנסיון מראה שתועלת גדולה היתה מכך!

דף פח/א משום עיגונא אקילו בה רבנן

מדוע עד אחד נאמן להתיר עגונה?

במאמר הקודם התוודענו לחשיבות המרובה שבהיתר עגונה.

במאמר הנוכחי נתמצת את שורשי ההיתר הנדיר במינו, שנקבע לגבי היתר עגונה. כידוע, "אין דבר שבערוה פחות משניים". כלומר, בית הדין מנוע להסתמך על עדות של אדם אחד, לגבי דיני אישות. ברם, שונה הוא דינה של עגונה, שבית הדין מתירים לה להנשא גם בהסתמך על

את צרכיהם ודרישותיהם של אנשים מוכשרים, החפצים להספיק הרבה בזמן קצר.
לפני חצי שנה, בסימו של שיעור במסגרת "הדף היומי" הבחנתי באברך שעמד בפניה המסמן לי, כי הוא מבקש לשוחח עמי.

- **כבוד** הרב, אתה מכיר אותי?

נפלנו זה בזרועותיו של זה. המילים נעתקו מפני "כבוד הרב", הוא אמר בהתרגשות, "אתה זוכר שלימדת אותי על טומאה ועל טהרה? היום אני לומד את הסוגיות הללו עם "ראשונים" ו"אחרונים"!

דמעות חמות זלגו מעיניו. "שלושים שנה", הוא סיפר, "לא דרכתני בבית כנסת. לא ידעתי מאומה, כלום. והנה, דף גמרא אחד, מתוק מדבש ויקר מזהב, שינה אותי לחלוטין והעניק לי את חיי במתנה!"

כוחו של דף גמרא!!!

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף פד/א ולא הניחוני ללמוד אלא דבר אחד במשנתנו

כדי שלא לקנטר

תלמידי רבי אלעזר בן שמוע חשדו ברב שבא מבית מדרש אחר, שלימודו יאה על מנת לקנטר את רבם, כפי שחשד כן רבי יהודה בתלמידי רבי מאיר (ראה קידושין נב/ב).

ברם, כאמור כאן, דין אחד הסכימו שילמד, מפני שדין זה מקורו מהמילה "את" הבאה לרבות. אם ילמד דין זה, סברו, ידווש גם "את ה' אלוהיך תירא" לרבות תלמידי חכמים שלא לקנטר... (ערוך לנר).

דף פז/ב שלא עלו בימי עזרא

ויתנו כתף סוררת

רבי שלמה עדני, בעל מלאכת שלמה על המשניות, ותלמידו של רבי בצלאל אשכנזי בעל "שיטה מקובצת", מספר בהקדמתו לספרו, כי מקובל בידי יהודי תימן, כי הם שרויים בתימן מאז גלות עשרת השבטים. "יעוד קבלנו כי אנו מן הכת ששלח להם עזרא לעלות בבנין בית שני, ויתנו כתף סוררת, וקיללם להיות כל ימיהם בעוני". הוא כותב כי אכן קללתו התקיימה בשלימות.

דף פז/ב והולד ממזר

ולד של נט

מספרים היו כי בארצות הברית של לפני מאה שנה, יהודי חרד ששאלה לו בהלכות הכשר כלים נקלע בשגגה לביתו של רב רפורמי, והציג בפניו את שאלתו:

- **נט** בר נט [מושג מהלכות תערובות המציין טעם מאכל שנבלע בכלי וחזר ונבלע במאכל אחר], מה דינו? **נבון** 'הרב', כחכה בגרונו, ופתח ספרים ולסוף הכריע ברורות: **נט** בר נט - הולד ממזר...

דף פח/א משום עיגונא אקילו בה רבנן

ודאי שמת...

סיפר הגרי"ז מבריסק זצ"ל:

נזדמנה לידי תשובת רב אחד ובו הוא מתיר עגונה על סמך ארבעה היתרים מפוקפקים כל כך עד כדי גיחוך. אחד מהם היה זה שבגמרא (כתובות סב/ב) נאמר, שרב רחמי איחר לחזור לביתו, וזוגתו

עד אחד בלבד! בטעם הדבר מנמקת הגמרא: "מתוך חומרא שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחילתה". כלומר, חז"ל הכבירו עליה בחומרות, שאם לבסוף יוודע כי בעלה חי, היא אסורה גם עליו וגם על בעלה השני, עם כל ההלכות השנויות במשנתנו. מתוך כך היא תדקדק היטב בטרם תנשא לאדם אחר ותברר אם בעלה אכן מת.

לא נחה דעתה של הגמרא והיא שואלת: אל תחמיר עליה ואל תקלי! מבארת הגמרא: "משום עיגונא אקילו בה רבנן" - כדי שלא תשאר האשה עגונה, תקנו כך חכמים. על דברי גמרתנו עומדים כל הראשונים, כדי לברר את מקחה, כיצד נעקר דין התורה ש"אין דבר שבערה בפחות משניים", הרי "אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה"! כלומר, לא ניתנה לחכמים הרשאה להורות על עשיית פעולה המנוגדת לחוקי התורה. שלש שיטות עיקריות יש בדבר.

במקרה זה יש לחכמים כח לעקור את דין התורה: בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה מתוך) נוקטים, כי "עקירת דבר מן התורה" היא לעקור דין באופן שסותר לחלוטין את רצון התורה. אך במקרה דנן, רצון התורה בשני עדים כדי לברר את האמת, וחכמים יצרו מצב, על ידי שהחמירו על האשה, שגם באמצעות עד אחד האמת מתבררת, יותר מכפי שהיא מתבררת על פי עדות רגילה של עד אחד, אותה פסלה התורה. אופן זה אינו נחשב עקירה **מוחלטת** של דין התורה, ולעקירה מסוג זה נתן הקב"ה כח לחכמים.

הפקעת הקידושין: רש"י (שבת קמ"ב) נוקט גם הוא כי עד אחד נאמן בעגונה מדרבנן, אך הוא מסביר זאת באופן שונה לחלוטין. לדעתו, במקרה זה השתמשו חכמים בכחם לעקור קידושין ולבטלם מלמפרע, וכך מתברר כי מעולם לא היתה נשואה לבעלה הראשון. כח זה של חכמים מבוסס על כך שכל קידושין נעשים על דעת חכמים, ולפיכך בכחם גם לבטלם.

המאירי מבהיר, כי ביטול הקידושין מותנה במצב הנתון, היינו: כל עוד הבעל נעדר, תקפה עדותו של העד האחד ודבריה של האשה הבטוחה כי הוא מת. ברם, אם לפתע מופיע הבעל, אזי מתברר כי לא בטלו הקידושין ובניה מבעלה השני - ממזרים [בכך הוא מיישב קושיית הריטב"א על שיטה זו. ועיין שם בהגהות הגר"א יפהן על הריטב"א שם, שרש"י מתייחס לעד מפי עד בלבד. אך בראשונים מובאת שיטה זו על כל עד אחד].

נאמנות מן התורה: ראשונים רבים, בהם הריטב"א והרמב"ם (סוף הלכות גירושין) סוברים, כי במקרה שהאמת מתבררת באופן מוצק וודאי, אין צורך בשני עדים! דין התורה "על פי שניים עדים יוקם דבר", בדיני ממונות ובעדות דבר שבערווה, מתייחס למקרים בהם האמת אינה מתבהרת בפני הדיינים עד תומה. ברם, היכן שהדיינים משוכנעים באמיתותם של דברים, ניתן להסתפק בכל ידיעה, גם של "עד אחד", ואף בידיעה שמקורה מפי אדם הפסול להעיד, כגון, אשה. לפיכך, במקרה של עגונה החמירו חכמים על האשה, שאם יתברר כי בעלה חי היא אסורה לו, וכך היא תברר היטב את העובדות ובירורה זה יסיר את הצורך בשני עדים.

התורה מסרה, איפוא, לחכמים את ההכרעה, אלה דברים ניכרים כאמת, ואין בהם צורך בשני עדים. את דבריו של הריטב"א מסביר החזון איש (סימן כ"ב ס"ק ג), תוך שהוא דולה מהם הסבר על כחם של חכמים בקביעת צביון דיני התורה וכלליה: "מתחילה ניתנה תורה על דעת חכמים, להכריע מה נקרא ידיעה וְעַד להתיר אשת איש. וחכמים יקבעו בזה חוקים קבועים לכל ישראל... כשישבו בית דין והסכימו על מופת מן המופתים שיהא חשוב כעדים, הרי זה רצוי לפני המקום על פי התורה". [בדעת הרמב"ם קיים נידון באחרונים. עיין באבי עזרי על הרמב"ם שם, וציין שיסוד הדברים נמצא בחידושי הרי"מ].

הזילה דמעה בעקבות זאת ואז נשבר הגג שישב עליו ומת. אף עלובה זו בכתה רבות על בעלה וודאי שכבר איננו בין החיים...

חלש היה וחלש ישאר...

אל רבי גרשון חנוך מראדזין באה אשה אחת ושאלתה בפייה: היא גרושה ועומדת להנשא לצעיר שיש בידו פטור זמני מן הצבא לשנה בלבד. חוששת היא שלבסוף ילקח לצבא והיא תשאר עגונה כל ימיה. **השיב** לה הרבי: אין לך מה לחשוש, עלי ועל צוארי. **כשראה** את החסידים מתפעלים, אמר להם: אין כאן רוח הקודש כלל, אלא חשבתי בעצמי: מדוע לה ישיב לו פטור זמני בלבד, מפני שהוא חלש בגופו רוצים הם לבחון שמא יבריא בינתיים. **עמדתו** על טיבה של אשה זו, חייו לא יהיו קלים עמה ולאחר שנה יהיה חלוש עוד יותר... (אמרות חכמה).

דף פח/א ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו יוסף כיעקב, אבל באותו הגילו...

שאל האמרי אמת: הרי דמות יוסף היתה כדמות יעקב איך לא הכירוהו? **חזר ויישב:** דומה היה יוסף ליעקב כפי שהיה נראה בגילו. והרי בני יעקב לא הכירו את יעקב בהיותו בגילו של יוסף...

עולים על רכבת הלימוד

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההדמנות לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות וחוכים בסיוף רחני עצום!

קבע עיתים ללימוד
עכשיו: *3029

חודשי ראשון התנסות חינם

לעילוי נשמת
מרת **שושנה רייזי בוקסבוים** ע"ה
ב"ר ברוך ורחל ז"ל נלב"ע א' בסיון תשס"ג
תנצב"ה
הנוצחה ע"י אחותה אלה ריף
ומשפחתה שחיי - פתח תקוה

גם ד"ר כהן מבני ברק לא מפספס.
2 משניות ביום
וכל היום נראה אחרת.

"אחד בבוקר,
אחד בערב,
לפני האוכל".

כולם מצטרפים
מה איתך?

לקבלת ספרון חודשי ראשון חינם

מתקשרים ומאירים את הנשמה! *3764

